

LBRIS

We know
books

Crina Decusară Bocșan

IULIA
HASDEU
RECUNOSCUTĂ

Ediție îngrijită de Claudia Motea

EDITURA
CREATOR
BRAȘOV, 2024

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI <i>de Crina Decusară Bocșan</i>	7
PREFAȚĂ <i>de Claudia Motea</i>	9

RETRĂIRI

de Crina Decusară Bocșan

PORTRET ÎN PENIȚĂ DE ARGINT	17
ÎMPREUNĂ MĂRTURISIM	23
PESTE PRAGUL SECOLULUI	27
PARISUL PRIN OCHII IULIEI HASDEU	89
EPISTOLE ÎMBRĂȚIȘATE	103
TRĂIRE ȘI VISARE	111
SCRIERILE DE CREDINȚĂ ALE IULIEI	117
DIALOG ASTRAL	123
CAZUL IULIEI HASDEU, AL COPILEI GENIU	139

**DIN CREAȚIA
IULIEI HASDEU**

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE	187
CUGETĂRI RĂZLEȚE.....	203
POEZII	209
SANDA	245
CE ESTE MOARTEA?	251
ÎNGERUL ȘI GHIOCELUL	255
NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ	
CRINA DECUSARĂ BOCȘAN	259

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul *Iulia Hasdeu recunoscută* cuprinde scrieri referitoare la viața și opera Iuliei Hasdeu, materiale semnate, în mare parte, de autoarea acestui volum și care conturează în lumina contemporană profilul tinerei care a intrat în istoria literaturii române ca scriitoare română de expresie franceză.

Este o pledoarie pentru profilul autentic al Iuliei Hasdeu, al tinerei inspirate, înzestrate cu memorie excepțională, cu o sensibilitate ieșită din comun, însușiri pe care s-a grefat erudiția dobândită în orașul luminilor. Aceștia li se adaugă premonițiile inexplicabile și continuate dincolo de existența pământească a tinerei răpuse de tuberculoză la 19 ani neîmpliniți și care, de peste un secol și jumătate, continuă să aibă rezonanță în realitatea noastră.

Jocul de lumini și umbre de pe filele existenței mistuitoare a Iuliei Hasdeu continuă să fascineze. La monumentul funerar de la cimitirul Bellu, tatăl îndurerat al

Lilicăi a cules pe alte file decât cele destinate scrisului caligrafic al poetei inspirate, în *Memoranda*, gândurile sutelor de trecători care zăbovesc la îndemnul *Mai șezi puțin*. Sunt o rezonanță spirituală cu ecouri largi. Mulți dintre cei care au semnat în acel caiet-album – ori depun o floare, sau un bilețel cu rugăminți fierbinți, ori mulțumiri – cunosc doar legenda despre tânăra genială Iulia Hasdeu.

Ultima descendentă a neamului Hașdeu, Iulia, și-a dorit să fie prezentă în fiecare generație, legenda existenței sale să fie descifrată, iar volumul *Iulia Hasdeu recunoscută* redă aceasta.

Prof. univ. dr. *Crina Decusară Bocșan*

PREFAȚĂ

Iubiți cititori,

Această carte vine ca un omagiu de suflet adus Iuliei Hasdeu la împlinirea a 155 de ani de la nașterea ei. Sunt onorată că mi-a revenit nobila misiune de a îngriji această ediție zămislită din scrierile Iuliei Hasdeu și din trăirile și traducerile literare din franceză ale prof. univ. dr. Crina Decusară Bocșan.

Din start, noi nu ne-am propus o lucrare exhaustivă a operei Iuliei Hasdeu, ci, după putința noastră și grație bunăvoinței prestigioasei Edituri Creator cu care am mai colaborat anterior la peste douăzeci de cărți, simțim binecuvântarea că se va naște o carte inedită în interiorul căreia în fiecare cuvânt bate o inimă.

Pentru mine, iubirea și prețuirea pentru Iulia Hasdeu au devenit incomensurabile, iar exprimarea acestor sentimente atât de înălțătoare au prins ecou atât prin spectacolul multimedia de mare emoție artistică, produs și interpretat de mine „IULIA HASDEU. Mesaje de dincolo”, cât și prin participarea mea consec-

vență la activitățile lunare ale Salonului literar-artistic bucureștean „Iulia Hasdeu”. Iubire și recunoștință doamnei prof. univ. dr. Crina Decusară Bocșan, valoros exeget literar și istoric al vieții și operei Iuliei Hasdeu, care mi-a arătat așa de frumos calea de a mă apropia mai mult de Iulia!

O îmbrățișare cordială echipei minunate ce a realizat spectacolul menționat mai sus: regizoarei Alina Hiristea, scenaristului Radu Aldulescu, lui Ciprian Duică, creator film proiecții și co-producătorilor: Editura Creator/ Libris și Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România! Reverență tuturor membrilor Asociației Culturale UNESCO Iulia Hasdeu pentru dăruirea sufletească și creația lor literară de a păstra vie memoria Iuliei!

De multe ori am simțit că, deși despărțite de timp, eu și Iulia ne-am întâlnit prin dorința comună de a exprima și de a păstra vii emoțiile și sentimentele profunde. Astfel, am devenit o punte între trecut și prezent, transmițând spiritul unic al Iuliei prin arta mea teatrală, respectiv prin spectacolul „IULIA HASDEU. Mesaje de dincolo.”

Mulțumiri reputatului prof. Dumitru Constantin Dulcan pentru cuvintele domniei sale pline de duh de la Teatrul Național, iar distinsului domn Acad. Valeriu Matei pentru discursul fascinant de la Sala Dalles când au participat, fiecare în parte, la spectacolul

eveniment, aniversarea Iuliei Hasdeu. Spectacolul își continuă drumul hotărâtor și cu succes, iar următoarea destinație va fi Montreaux/ Elveția, locul unde Iulia Hasdeu a mers la tratament și unde intenționăm să dezvelim o placă memorială cu ea.

Și acum, permiteți-mi să mă retrag printr-o revență teatrală, oferindu-vă spre citire și, dacă doriți și spre interpretare, un dialog imaginar al meu cu mereu tânăra pentru noi Iulia Hasdeu. O lectură inimoasă a întregii cărți, oameni frumoși!

Actrița/scriitoare **Claudia Motea**

* * *

Dialog imaginar

Iulia Hasdeu: Dragă Claudia, ai adus poezia și viața mea pe scenă, printr-un spectacol. De ce crezi că povestea mea poate atinge sufletele oamenilor de azi?

Claudia Motea: Iulia, spiritul tău este o flacăra vie, o comoară de sensibilitate și cunoaștere. În poeziile tale, găsesc profunzimi și mistere care îmi răscolesc sufletul. Cred că tu ești o voce ce transcende timpul, iar pe scenă încerc să dau viață acestei voci, astfel încât și cei din prezent să o simtă.

Iulia Hasdeu: Este copleșitor să știu că spiritul meu mai atinge suflete, chiar după atât de mult timp, așa cum mi-am dorit. Teatrul este o lume necunoscută mie. Cum reușești să redai acele emoții adânci, acele frământări?

Claudia Motea: Teatrul, Iulia, e un fel de vrajă. Pe scenă, mă conectez cu inima ta, încerc să te simt, să te înțeleg. În momentele acelea, tu devii parte din mine, iar eu, la rândul meu, devin o oglindă pentru tine. E o întâlnire între suflete, o împărtășire sinceră a emoțiilor.

Iulia Hasdeu: Cred că teatrul și poezia sunt legate prin dorința de a exprima ceea ce nu poate fi spus în cuvinte obișnuite. Simt că tu, prin interpretarea ta, duci mai departe visele mele. Spune-mi, Claudia, ce simți tu când ești pe scenă, cu mine alături interpretându-mă?

Claudia Motea: Simt o emoție profundă, o responsabilitate imensă. E ca și cum aș purta povara unei vieți neîmplinite, dar pline de sens. Când te interpretez, simt că îți dau aripi să te manifesti prin mine, iar energia ta devine și energia mea. E o legătură specială, un fel de alchimie.

Iulia Hasdeu: Așadar, teatrul e mai mult decât o simplă reprezentare... E o trezire a sufletului, o reînviere. Mă bucur, Claudia, că ai ales să fii o mesageră a visurilor mele. Îți mulțumesc că prin tine spiritul meu ajunge peste generații.

Claudia Motea: Iulia, eu sunt cea care îți mulțumesc. Prin tine, am învățat că arta e un pod între lumi, o chemare care trece dincolo de timp. Îți promit că voi continua să duc mesajele tale în fața lumii, peste timp să te fac să trăiești în fiecare emoție, în fiecare gest.

LBRIS

We know
books

RETRĂIRI

de Crina Decusară Bocșan

IULIA HASDEU RECUNOSCUTĂ

PORTRET ÎN PENIȚĂ DE ARGINT

Iulia Hasdeu este ultima descendentă dintr-un neam de cărturari de viță aleasă, în sensul că străbunicul ei Tadeusz Hâjdeu, bunicul ei Alexandru Hâjdeu și tatăl ei Bogdan Petriceicu Hașdeu au scris file de istorie, drept, literatură despre meleagurile românești și s-au remarcat în Polonia, Austria, Rusia și România.

„Nu este nici țară, și nici timp, care să nu se mândrească de a fi dat naștere unei visătoare asemeni Iuliei Hasdeu” spunea în conferința de la Geneva Angelo de Gubernatis în urmă cu peste un secol și jumătate. Farmecul și vibrația scrierilor ei își află seva în gândirea inspirată din cunoașterea tezaurului cultural universal.

În caietele copilei *Lilica*, a elevei *Julie Hasdeu* de la Colegiul Sévigné din Paris și apoi ale studentei la Sorbona *Julie B.P.Hasdeu*, sunt file acoperite cu desene, diferite versiuni ale unor poeme, partituri muzicale, titluri de nuvele, romane, cugetări, scenete și piese istorice.

Cea care a fost considerată decenii la rând drept copil precoce și apoi tânără genială s-a născut în anul 1869 în București pe strada Carol I (actuala stradă Franceză din Centrul Istoric al Bucureștilor). Mama ei era o aprigă moșoaică, Iulia Faliciu, iar tatăl Bogdan Hașdeu era profesor la Universitate și ziarist cunoscut, iar când acesta a fost numit director al Arhivelor Naționale, familia s-a mutat pe dealul Mihai Vodă. Acolo și-a petrecut cele mai frumoase zile ale copilăriei sale. Prietenele ei Florica, Alexandrina, Hermina erau mai mari decât ea ca vârstă și totuși, Lilica era aceea care făcea scenete, poezii și se amuzau împreună. S-a pregătit particular cu profesori și a trecut cu premiul întâi cu cunună examenul la Conservator și examenele cumulate cu dispensă de vârstă la Colegiul de băieți Sf. Sava pentru clasele primare. Tot cu dispensă de vârstă a fost primită la Colegiul Sevigne din Paris, acolo unde și-a continuat studiile însoțită de mama sa. Ce o deosebea pe domnișoara Julie de colegele ei? Nu numai faptul că toate erau mai mari decât ea ca vârstă, ci setea ei de perfecțiune. Se pregătea separat cu profesori de greacă veche și latină pentru a citi în original textele recomandate la cursuri, cunoștea literatura germană, spaniolă, italiană, portugheză, engleză – așa cum dovedesc citatele și motto-urile poeziilor ei. Mai era diferită de prietenele de la colegiu sau facultate prin acele preocupări poetice de care nu știa nici mama, și cu atât mai puțin tatăl aflat atunci la București.

Acele file acoperite cu scrisul citeț al tinerei de 15 ani Julie Hasdeu vor vedea lumina tiparului după moartea autoarei sub titlul *Oeuvres posthumes par Julie Hasdeu* (*Opere postume de Iulia Hasdeu*) la editura Hachette, Paris în anul 1889. Tatăl îndurerat a aflat în caietele fiicei sale ciclurile de poezii *Bourgeois'Avril* (*Muguri de aprilie*) și le-a publicat ca atare în franceză, o limbă de largă circulație; suferința sufletească și fizică nu i-a mai dat răgaz acestuia să publice și romanele pentru copii ale Iuliei: *Mademoiselle Maussade* (*Domnișoara Maussade*), *Le fils gate* (*Fiul răsfățat*) și *Les etourderies de Denise* (*Năzdrăvăniile Denisei*), și nici povestirile și cugetările în limba română. Bogdan Petriceicu Hașdeu a reușit să publice cu traducerea sa, *Domnișoara Ursuză*, în „Revista Nouă” (1888).

Elevă eminentă, la numai 16 ani, Iulia Hasdeu a devenit studentă la Sorbona și în pregătirea tezei de doctorat despre *Theodiceea poporului român* ea deja susținuse două referate, iar profesori renumiți au considerat că în numai doi ani tânăra va putea încheia cu succes studiile de filologie și filozofie. Bacilul Koch, nemilos de încrâncenat a curmat toate proiectele, și cele de studii de canto și pian, și cursurile de desen cu renumitul profesor Herst și cele de pictură în atelierul maestrului Ulysse Diogene Maillart (care – de altfel – a și realizat cunoscutul portret al tinerei în bibliotecă). Accesele de tuse, starea subfebrilă erau urmă-

rite de medici care i-au prescris repetate cure de sănătate în Elveția. Acolo Iulia a compus primele versuri în limba franceză, și, așa cum o sfătuisese tatăl său a datat totdeauna textele. Tocmai acest aspect înlesnește urmărirea evoluției ei spirituale și poetice, pentru că începând cu însemnările în germană pe filele manualelor, cu felicitările în engleză, cu piesele de teatru și cugetările în limba română, ba chiar cu romanul pentru copii *Viața și faptele lui Mihai Vodă Viteazul* (la vârsta de șapte ani neîmpliniți) se conturează aura și „mitul Iulia Hasdeu”. În contextul epocii în care a trăit – respectiv acum peste un secol și jumătate – Iulia a fost un fenomen.

Pe fond de erudiție și sensibilitate creativă, ea și-a spus cuvântul oferind o operă literară a scriitoarei în formare la școala marilor genii. Modestia și încrederea în propriul destin au determinat-o pe tânăra româncă Iulia Hasdeu, ultima descendentă dintr-un neam de cărturari, să dorească să se afirme plenar prin propriile forțe, propunându-și pseudonimul literar „Camille Armand” ca să nu fie cunoscută drept „flica lui Hașdeu”.

Conștientă că trebuie să aleagă între a dăinui peste și pentru generații prin dăruire sacrificând sănătatea și o trăire banală, Iulia Hasdeu a înclinat către gloria în posteritate.

E scump prețul dăruirii? Tânăra româncă doritoare de iubire necuprinsă – de neam, de fire, de viață –

l-a plătit. Dacă și astăzi se mai vorbește despre Iulia Hasdeu înseamnă că ea a trecut pragul viitorului.

În *Dicționarul literaturii române* se menționează moartea Iuliei Hasdeu în ziua de 17/29 septembrie 1888. Atunci ea s-a desprins numai din existența pământească, dar ne-a lăsat un mit luminos despre iubirea de iubire.